

Slikarstvo Petra Franjića

Kada je netko u poratnim danima, nakon prvog svjetskog rata, ispunjenim neimaštinom te nesređenim socijalnim i nacionalnim problemima — pokazao zanimanje za likovnim oblikovanjem: značilo je malo ili gotovo ništa. Međutim, ako se to dogodilo u podravskom mjestu Virju, učeniku više pučke škole u kojoj je nastavnik bio Franjo Viktor Signjar (1882—1956) i sam slikar pejzaža, te čovjek široke kulture koji se još bavio pisanjem i prevodjenjem — onda je slučaj dobivao druge dimenzije. Svoje sklonosti prema crtanju u takvoj situaciji mogao je odgovarajuće razviti i učenik Petar Franjo. Ono što je tu začeto kasnije će se postupno razvijati, ali uvijek na periferiji glavnog zanimanja s neadekvatnim uvjetima za punu afirmaciju.

Podrijetlom iz činovničke obitelji Petar Franjo još je od malena u brojnoj obitelji, kao trinaest djeteta, osjetio što znače socijalne razlike i proleterska orijentacija isključivo na vlastiti rad. Ona tada toliko puta ponavljana krilatica »trbuhom za kruhom« nalazila je svoj upečatljivi dokaz u lutalačkom životu njegovog oca općinskog blagajnika. Kada se 17. svibnja 1904. godine rodio Petar, otac Franjo je službovao u prekodravskom mjestu Goli, na samoj mađarskoj granici. Pritisnut neimaštinom seli s obitelji u Plavšinc na Bilo-gori, gdje se bavi gospodarstvom da bi ga ubrzo napustio i došao u Novigrad Podravski. Tu Petar završava pučku školu, zatim školovanje nastavlja u Virju i Koprivnici gdje polazi višu pučku školu i gimnaziju. Tradicija činovničkog seljakanja se i dalje nastavlja pa se 1921. godine obitelj Franjo nastanjuje u Križevcima. Petar se upisuje u učiteljsku školu (ili kako se tada zvala) preparandiju, koju završava 1924. godine i postaje učiteljem. Sudrug u razredu mu je Marijan Detoni (1905) s kojim će iste godine nakon mature konkurirati za upis na Umjetničku akademiju u Zagrebu. Obojica su primljeni i započnu studij, koji će Petar zbog nerazriješenih materijalnih prilika biti prisiljen prekinuti već nakon prvog semestra. Sklonost prema likovnom, koja je u njemu sazrela do težnje prema profesionalizmu, bit će tako nemilosrdno potisnuta, a dvadesetogodišnji mladić upućen na druge putove.

Izboru nije bilo pa je, prema stečenoj stručnosti, prihvatio mjesto učitelja u Novoj Rači,

ali je ubrzo pozvan na odsluženje vojnog roka. To razdoblje života Petra Franje zanimljivo je s razloga što iz njega potječu najstariji sačuvani crteži kojima je autor dao zajednički naslov »Iz pasaža mojih ratnih drugova«. Nastajuć 1926. i 1927. godine taj mali ciklus portreta dovoljno ukazuje na sigurno vladanje crtačkom vještinom. Pod određenim pritiskom okoline ta su ostvarenja imala naglasak na sličnosti s modelom, ali njihova likovna potka je, ipak, u psihološkom izrazu. Bilježeći bitno Petar Franjo je težio i određenim ugodajima što ih je postizao kontrastiranjem svjetla i sjena. Već tada znao je, vrlo sigurno, slobodnim potezima olovke ili pera sugerirati plasticitet oblika. Kao reprezentant tog razdoblja može se navesti crtež »Ratni drug«.

Povratak iz vojske odvodi ga na učiteljsko mjesto u Drnju, gdje će službovati oko godinu i pol, zapravo do 1928. godine kada seli u Peteranec, jedno od najnaprednijih podravskih sela kako u gospodarskom, tako i u političkom smislu. Bio je to pravi poligon za ostvarenje društvene angažiranosti mladoga učitelja čija su ideološka uvjerenja još od 1924. godine priklonjena komunizmu kao najpravednijem društvenom uređenju. Aktivnost mu je više nego bogata. Osnovao je nekoliko družina: pjevačku, tamburašku i glumačku iz koje je potekao i kasnije poznati glumac Ljudevit Gerovac. Uspostavio je i knjižnicu koja je u to vrijeme važila kao jedna od izrazitih ljevičarskih ustanova te vrste u Jugoslaviji, a vlasti su je znale zvati i »komunističkom«. Kolika joj se važnost pridavala govori i podatak da je tu knjižnicu, između ostalih uglednika i kulturnih radnika, posjetio i američki pisac našeg podrijetla Luj Adamič. S posebnom ljubavlju razvijao je kod učenika a i seljana ljubav za likovnim umjetnostima. Posebno poduke davao je seljaku slikaru Mirku Viriusu (1889-1943) iz Đelekovca, te Franji Mrazu (1910) iz Hlebina, koji su kasnije zauzeli istaknuta mjesta u našoj naivnoj umjetnosti, kao i jednom talentiranom seljaku slikaru iz sela Imbriovca, čijeg se imena ne sjeća, a koji se kasnije izgrbio s likovne pozornice. Njegov učenik u pučkoj školi bio je i Ivan Sabolić, čiji je talent otkrio i podržavao, te ga uputio na školovanje u Zagreb najprije u Obrtnu školu a, zatim, na Umjetničku akademiju na kojoj se razvio u vrsnog kipara.

U Peterancu će Petar Franjo, koji je 1932. godine prezime promijenio u Franjić, razviti i svoju crtačku djelatnost. Sklonost da promatra oko sebe i bilježi uočeno tu će posebno doći do izražaja. Kako sam slikar priča, ispred kuće u kojoj je stanovao bile su tri lipe, a ispod njih klupe. Bilo je to vrijeme ekonomske krize pa su nezaposleni nadničari iz Međimurja dolazili tražiti posla u Podravini, bogatijoj većim gospodarstvima. Dolazili su tako i u Peteranec, sjedali na klupe pod lipama i čekali da ih netko zaposli. Promatrajući te prizore Petar Franjić je osjetio tragiku društvenih suprotnosti u neposrednom kontaktu s akterima procesa eksploatacije. Pred njegovim prozorima bespomoćno i rezignirano sjedile su žrtve neimaštine, čekajući u neizvjesnosti produženje svoje bijedne egzistencije — od danas do sutra. Kako ga se to dojmilo iznio je u listu »Podravka« 1978. godine:

»Sezonska poljoprivredna radna snaga bili su moji modeli, jer su mi bili pri ruci (pod mojim školskim prozorima), a ja sam nastojao samo da ih vjerno prenesem na papir. Drugo nije ni trebalo, jer su oni svojim bijednim izgledom zaista bili i te kakva optužba sistema u kojem su živjeli. Drugi su konstatali takve »asocijalne« situacije, a ja sam samo strasno bilježio, jer sam dušom i tijelom bio uz te dobre, bijedne ljude, oskudno odjevne, bose i gladne.«

Njegov posao bio je, kako kaže sam slikar, da uočeno prenese na papir risanke čisteći liniju do znaka bitnoga. Tvrdi, također, da im je svima koji su u likovnoj umjetnosti toga vremena bili socijalno orijentirani bio uzor nje-mački grafičar i slikar George Grosz (1893—1959) »koji nas je naučio čistiti liniju«.

Srodnost u temi i izrazu posredno ga je povezala s umjetnicima okupljenim u likovnom udruženju »Zemlja«, koje je 1929. godine osnovano u Zagrebu, a okupljalo je napredne lijevo orijentirane slikare, kipare, grafičare i arhitekta. Vidjevši identičnosti u njihovom i svom radu Petar Franjić je odlučio ponuditi neke od svojih crteža za »zemljašku« izložbu. Kako se sam prisjeća »vidjevši ta ostvarenja Krsto Hegedušić je reagirao spontano i iskreno. Rekao je »Bogamu, pa to je dobro!« Tako su dva crteža pod naslovima »Zemle« (u stvari, lik međimurskog bezemljaša, nadničara što sjedi na klupi) i »Motiv iz Peteranca« dobila vizu za izlaganje na Petoj izložbi »Zemlje« u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1934. godine.

Izložbe »Zemlje« izazivale su posebnu pozornost i publike i kritike, pa tako ni nastup Petra Franjića, iako je izlagao u svojstvu gosta, nije prošao nezapažen. U »Narodnim novinama« u povodu izložbe objavljen je feljton u kojem, između ostalog, Ivo Franić konstatira: »Franjić Petar u kakvoći nadilazi i samog Hegedušića Krstu. Tipovi su mu snažni, momenti puni dramatičke napetosti, a tragika izbija spontano iz momenta, bez svakog naročitog udešavanja i uljepšavanja. Crtež mu je siguran, dobar, lagan

i dotjeran.« (28. travnja 1934. godine). Dan kasnije i kritičar »Jutarnjeg lista« Ivo Šrepel posvetio je čitavu stranicu »zemljaškoj« izložbi. I on je zapazio Franjićeve crteže pa čitatelje upozorava ovim riječima: »Petar Franjić predstavlja nam se sa dva crteža kao nesumnjivi talent, koji dobro opservira izražaj i razlikuje bitno od nebitnoga.« (29. travnja 1934. godine)

To prvo istupanje u javnosti Petra Franjića nije zbog nedefiniranih odnosa prema neprofesionalcima (kada to nisu bili seljaci, radnici ili djeca) urodilo kontinuitetom, pa je slikar bio prinuđen da se i dalje u provincijskim mogućnostima razvija vlastitim snagama.

Paralelitet s ostalim crtačima u krugu »Zemljaša« je neosporan, a analogije što bi se mogle povući s »Podravskim motivima«, mapom Krste Hegedušića s programatskim predgovorom Miroslava Krleža, (objavljenom 1933. godine), nisu nezaobilazne iako ne presudne. Društvena klima puna kontraverzija i klasnog raslojavanja inicirala je uočavanja drastičnih primjera neusklađenosti životnih uvjeta siromašnih i obespravljenih — s onima iz buržujskih pozicija. Angažman u likovnom definiranju postojećih stanja zahvatio je sve socijalnim idejama priklonjene umjetnike i oni su, više manje uzajamnim nadopunjavanjem, izgrađivali novu ikonografiku tla i vremena u kojem su stvarali. Za neke je to

Petar Franjić: »Umorni smo na tom svijetu«, 1932. godine

bio programatski zadatak, za druge slika uopćenog stanja apsorbirana posrednim putem, te za treće dokumentarno snimanje stanja doživljeno u neposrednim kontaktima s realnošću, odnosno akterima. Tim trećima, zapravo najmalobrojnijima, pripadao je i Petar Franjić. Njegova saznanja nisu pristizala literaturom ili prepričavanjem. On je bio izravni svjedok, onaj pred čijim su se očima odigravale nacrtane scene i onaj koji je proživljavao traume i krize saživljen s likovima iz svojih prizora. Taj element neposrednosti činio ga je iskrenijim, uvjerljivijim i potresnijim.

Ciklus socijalnih crteža nastajao je između 1932. i 1934. godine i već u naslovima nosi poklik nezadovoljstva i pobune. To su crteži olovkom i perom, a ponekad i tušem: »Čekamo posao«, »Hoćemo posla«, »U očekivanju posla«, »Hoćemo kopati«, »Poljoprivredni najamni radnici«, »Radnici«, »Međimorec«, »Umorni smo na tom svijetu«, »Još mi se rugaju« i dr. Kompozicija je jednostavna te u nekim slučajevima locira likove samo uz određeni predmet kao što je klupa, ili u drugim daje panoramu seoskih prostora sa škrtim prikazom raslinja ili likova indirektno povezanih s glavnom radnjom. U središtu je uvijek jedna figura ili grupa s atributima sadržaja, najčešće poljoprivrednim alatima. Koncentracija na bitno u iskazu reflektira se čistotom i jasnoćom poruke. Slikar je izravan, a njegov kronika dovoljna sama sebi bez literarnih komentara. Uzajamnost likova u prostoru je usaglašena, a međusobna korespondencija logička. Najvrednije su ipak, linije koje opisuju. One su čvrste i rustične, škrte ali sigurne. Njihov govor je potresan, nedvosmislen i upečatljiv. Iako grade u izvjesnim deformitetima te crte oblikuju razgoličeno stanje stvarnosti u njegovoj punoj dramatici. Istovremeno, dok oslikavaju određenu rezigniranost, bude pobunu; dok iskazuju zatečeno, teže promjeni.

Kao antitezu eksploatiranog bezemljaša, Petar Franjić je ostvario i niz scena iz razuzdanog, potrošačkog i provincijskog života u kojima je oštrica usmjerena prema manifestacijama drukčijeg mentaliteta. »Proštenje«, »Kartaši«, »Strast« i još neki crteži rađeni perom i laviranjem tintom u kompoziciju unose element komičnog, odnosno karikaturnog sa sračunatim efektima. Likovi koji se javljaju u scenama anti-patičnih su izgleda i poza, te iz kompletnog ugođaja izbija zadah zasićenosti, župosti i donekle bahatosti. I tu je modelacija živa a oblici plastični, prirodno asimilirani s prostorom.

Četiri i pol desetljeća kasnije kada je kritička provjera pojave »Zemlje« kao političkog i likovnog pokreta dobila svoju ocjenu, a u povodu Franjićeve retrospektive u Koprivnici, Marijan Špoljar je u predgovoru kataloga istaknuo slijedeće: »Franjićev je crtež lagan, opservacija mu je točna, smisao za karakterističan detalj odlučujuća, širina poteza i minucioznost fragmenta svrhovita.« I dalje uspoređujući Franjićeve crteže iz te faze sa Hegedušićevim »Podravske motivima« naglašava: »Komparativne

prednosti čak su u pojedinim fragmentima »ciklusa« na strani Franjića: po motivskoj običnosti, uhvaćenim detaljima stvarnosti, po istinitosti događaja, po spontanom reagiranju na prizor.«

Nekako istovremeno s angažiranom crtačkom aktivnošću, razvija se i slikareva sklonost prema radu u tehničkoj ulja; kao rodonačelnik tog vida izraza stoji portret iz 1930. godine »Moja mama«, na kojem dolazi do izražaja sklonost plastičnom, čvrstoj modelaciji, te kontrastima svjetla sjene unutar tamnog kolorita. Dok je na toj slici još jak utjecaj tonskog rješavanja reflektiran kroz utjecaj slikara »minhenskog kruga« (Račić-Kraljević-Becić) u maloj Janeni krutost donekle popušta. Puno oslobođenje i forme i boje Franjić ostvariti u pejzažu u kojem razvija impresionistički vokabular treperavih boja širokog spektra podređenih atmosferskim prilikama trenutka. Iz tog razdoblja sačuvana platna »Vrbe u Komatnici«, »Kuća u Komatnici«, »Livade u Bilogori« i »Pogled s Bilogore na Podravinu« odaju vještog opservatora s razvijenim smislom za realitet prostora, bitnost atmosfere i osobenost ugođaja. Mijenjajući tehniku i tematiku slikar ipak nije izmijenio osnovni stav prema likovnom zadatku, a to je izravna konfrontacija s modelom ili neposredni rad u prirodi. Angažirani crtež, poetski krajolik i psihološki portret činili su zaokruženu cjelinu koja se kretala u krugu emotivnosti intimne, realističkog saznanja i djelotvornosti poruke. Na žalost, Peteranac je bio daleko od Zagreba, a vijesti o »učitelju koji riše« bile su parcijalne i sporadične. Ipak, u »Hrvatskom dnevniku«, 16. studenog 1939. godine pišući u povodu izlaska iz tiska zbirke pjesama Frana Galovića »Z mojih bregov«, Ivo Hirschl na vidnom mjestu spominje: »... Franjić koji je slikarski dao kongenijalno djelo zbirke »Z mojih bregov« Galovića. Na žalost posljednjih godina više ne izlaže.«

Narednog mjeseca Petar Franjić je opet izlagao i to ovoga puta na samostalnoj izložbi u Koprivnici. Za svoj prvi individualni nastup odabrao je trideset radova u tehnikama crteža, akvarela i ulja. Taj događaj zabilježile su i »Podravske novine« 9. prosinca 1939. godine. U osvrtu Z. Selinger naglašava: »Franjić je slikar naših podravskih tipova i pejzaža«. On je ujedno pokušao provesti određenu kronologizaciju dotadašnjeg slikareva rada pa ukazuje na tri razdoblja. Prvi obuhvaća utjecaj »Zemlje« a traje od 1932. do 1934. godine i manifestira se crtežima tipova podravskih seljaka. Drugo se razdoblje proteže od 1934. do 1937. a karakteriziraju ga pejzaži u ulju kao što su »Naši brežuljci«, »Podravina s Bilogore« i dr. koje izrađuje »pomno, solidno položenih boja«. Treća faza od 1937. do 1939. godine, u znaku je pejzaža i portreta »mnogo slobodnijih koncepcija, bogatija paleta, dobar odnos boja i svjetla« a posebno ističe slike »Na vrtu«, »Vrbe pred kišu« i »Ciganka«.

Iz tog simpatičnog članka saznajemo još i podatak da je na izložbi prodano 15 do 30 izlo-

ženih slika, što rječito govori o ugledu koji je Franjić uživao u Koprivnici kao slikar, ali i o kulturnoj klimi koja je u to politički nesigurno vrijeme vladala u tom gradu. Zanimljiv je i stav pisca osvrtu koji u tekstu apelira za one likovne radove »koji su ne samo dobar individualni likovni izražaj i doživljaj naših motiva i tipova, nego i odraz našeg ekonomskog, kulturnog i društvenog života«. On, također, upozorava da Franjić »nije samo dobar slikar nego i odličan pedagog« te navodi podatak da su u sklopu XVI. izložbe hrvatskih umjetnika u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1939. godine bili izloženi i radovi seljačke djece — Franjićevih učenika iz Peteranca.

Svoju vezanost za djecu Petar Franjić iskazat će i suradnjom u dječjem listu »Smilje« kao ilustrator. Neke od njegovih figura iz ciklusa socijalnih crteža našle su svoj odraz i u sitnoj plastici, zapravo bojenoj keramici. Većina ih je vremenom izgubljena a autor je još jedino u posjedu lika »Bogice« koja je neosporni pandan lutalicama bezemljašima.

Djelatnost Petra Franjića kao učitelja, društvenog radnika i slikara bila je dovoljno lijevo orijentirana i prožeta simpatijama za socijalističko društveno uređenje, a da ne bi izazvala podozrenje monarhističkih vlasti. Tretiranje »kao nepoćudnog« u mirnodopskom stanju nije vodilo žešćim konfrontacijama, ali kada je došlo do izbijanja rata s fašističkim agresorima situacija se pogoršala do krajnjih granica. Iako predodređen za koprivnički koncentracijski logor »Danica«, na vrijeme uspijeva izmaknuti progoniteljima i spasiti se hapšenja. Aktivnost nastavlja u Zagrebu te se kao ilegalac pridružuje antifašističkim snagama, a legalno radi kao reljefograf.

Boravak u Zagrebu — kako se prisjeća slikar — uz sve traume neizvjesnosti i očekivanja najgoreg, iskoristio je za ilustriranje knjige stihova Frana Galovića. U Medvedgradskoj ulici 24 on je 1942. godine ispisivao tekstove pjesama posvećenih godišnjim dobima i u njih utkivao scene podravske krajolika i ljudi zaokupljenih radom. Usuglašavajući prizor s riječima, niže prikaze trsja, kopača, stabala višnji, lastavica, likove seljaka, dokolice pod orahom, staroga grada, bačvi, djevojaka, mjesečine, žene na bunaru, bregova, žene i putnika, snova, kleti, grozda, izležavanja pod breskvama, u mraku, zimskih radova i dr. Iako su ta likovna viđenja Galovićeve lirike natopljena romantičkim ugođajem, ona ipak odaju organsku vezanost s poetskim tkivom. Ona nekadašnja oštrica u sagledavanju klasnih suprotnosti tako živa i aktivna prije jednog desetljeća, u ovoj mapi pretopljena je u idilično meditiranje i nostalgicno prizivanje dana punih smirenja i blagosti. Izraz prati raspoloženje pa su linije melodiozne, detalji pejzaža dopadljivi, a poze likova idealizirane. Bile su to situacije koje je u vrtlogu ratnih stradanja i imanentne prisutnosti smrti, priželjkivao slikar u danima slobode što su trebali doći. Original ove zbirke pohranjen je u Kabinetu gra-

fike Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, a autor posjeduje nepotpuni primjerak.

Odlazak u partizane označio je novu etapu u društvenoj i političkoj aktivnosti Petra Franjića. Angažiran je kao voditelj učiteljskih tečajeva pri ZAVNOH-u, koji su se održavali u Gornjem Miklešu kod Čazme pod nazivom »Moslavina«, zatim u Velikim Zdencima, Drava Ivanji na mađarskom teritoriju i u Mastotu kod Kikinde. Potkraj rata preko Beograda odlazi u Bari, odakle je prebačen u Šibenik gdje radi u Ministarstvu prosvjete. Tu dočekuje i konačno oslobođenje zemlje. Za vrijeme narodnooslobodilačke borbe, odnosno boravka u partizanima, povremeno se bavio i likovnim radom, ali su na žalost svi ti radovi izgubljeni.

Nakon oslobođenja dolazi u Zagreb, gdje je od Ministarstva prosvjete postavljen za povjerenika u Nakladnom zavodu Hrvatske. Tu je nešto kasnije obavljao i dužnost direktora tiskare, pa zatim direktora odjela školskih i pedagoških izdanja. Povratkom u Ministarstvo prosvjete preuzima mjesto šefa odsjeka za likovne umjetnosti, pod koje pripadaju srednje umjetničke škole i akademija. Posebno je zaslužan za novu organizaciju Škole primijenjenih umjetnosti u Zagrebu, kao i osnivanje majstorskih radionica Krste Hegedušića, Antuna Augustinčića, Vanje Radauša i Frana Kršinića.

Iako opterećen aktivnostima društvenog karaktera Petar Franjić ne zanemaruje slikarstvo. Ponesen tokovima općeg oduševljenja obnovom i izgradnjom zemlje, posize za temama koje izražavaju taj napor. Izlaže malo i to jedino na skupnim smotrama. Ilustraciju tih dometa najrječitije daju dvije slike prikazane na IV. izložbi ULUH-a održanoj potkraj 1948. godine. To su dva pastela s motivima »Radilišta u Gračanima« i »Tunela«, također sa scenom rada. Slikar je tu kroničar, koncentriran na vjerno reproduciranje radnog procesa. Ipak, taj prizor nije izdvojen iz pejzaža koji je ostvaren s jednakim senzibilitetom kao što su to bili pogledi na podravske krajolike, stvarani uoči rata. Iz iste godine sačuvana je i jedna mrtva priroda rađena u ulju »Jabuke« koja opet govori o umjetnikovoj potrebi za kolorističkim oblikovanjem i njegovu sintetičkom shvaćanju volumena.

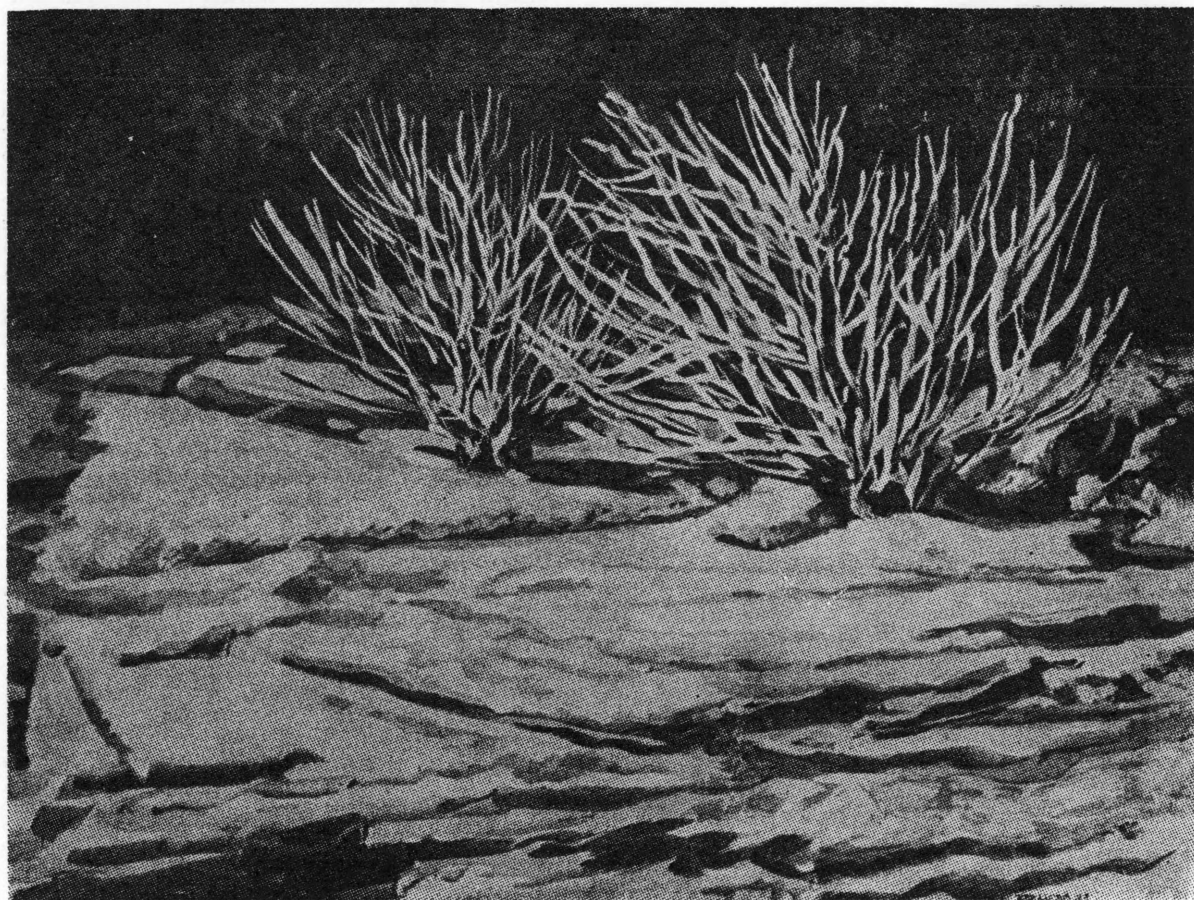
Do određenih konsolidacija doći će pedesetih godina. Petar Franjić postaje nastavnik Škole primijenjenih umjetnosti i predaje na grafičkom odjelu. Slikarstvo usredotočeno na portret i pejzaž, te uljenu tehniku, postupno će se usmjeravati prema akvarelu i nadasve gvašu i to isključivo u realizaciji krajolika. »Portret Dunje« iz 1951. godine i »Autoportret« iz 1954. godine govore već o dvojnosti tonskog i kolorističkog rješavanja. Dok je prvi još u čvrsto zatvorenom formama s izrazitim modelacijama svjetla i sjene, na drugome je potez slobodniji a impresija svježija. Taj novi odnos prema doživljaju motiva i njegovoj interpretaciji snažno će se osjetiti na »Krajoliku iz Šemovca« rađenom 1956. godine u ulju. Široki senzibilni potezi grade ilu-

ziju oblika, koloristički intenziteti nadomještaju opisnost a kontrasti ritmiziraju prostor. Umjesto realiteta forme javlja se uvjerljivost ugođaja. Snaga ekspresivnosti razotkriva elementarno, silovito i životno. Stojeći kao kamen međaš u slikarskom opusu Petra Franjića, to platno svojom izvanserijsnošću zaključuje jedno morfološko razdoblje, istovremeno rastvarajući široke mogućnosti novim saznanjima i novoj praksi u izražavanju akvarelom i gvašem.

Kako je već i prije Petar Franjić radio s uljem na akvarelski način, prijelaz na nove vodene tehnike nije iziskivao dulja razdoblja prilagođavanja. Slikar se opet upućuje u prirodu i, što je rijetko u suvremenoj umjetnosti, radi na »licu mjesta«. Isprva su to pejzaži iz okolice Zagreba i Podravine, dok će dijapazon kretanja proširiti nakon odlaska u mirovinu 1963. godine. Akvareli i gvaševi nastajat će u nizovima s gotovo neznatnim odstupanjima u stilistici. Pri-

maran je, kao kod impresionista, dojam što ga zrači motiv. Slikar istovremeno doživljava i predmetnu informaciju i atmosferski efekt. Biliježi realnost viđenog ali u određenoj konstelaciji dnevnog svjetla i suštinskih oznaka godišnjih doba. To su trenutne zabilješke ispunjene atmosferom luminističko-kolorističkih stanja. Čvrstina i cjelovitost oblika u opisu doživljava mutaciju prema crti i mrlji, da bi tek u uzajamnosti kompletnog aspekta došlo do organizacije saglednog. Petar Franjić prilazi radu s neizmjereno mnogo zanesenjaštva i ljubavi. Ti listovi postaju topla pribježišta uhvaćenih impresija u kojima se uz oblike i boje razliježu u suzvučja ugođaja.

Zavisno od lokaliteta i njegovih značajki u konfiguraciji tla, vrsti raslinja, tipičnosti arhitekture te strukturama zemlje, kamena, vode, mora i druge materije — mijenja se slikarev pristup i koncipiraju rješenja. U motivima iz

Petar Franjić: »Zimski pejzaž«, 1972. godine

Omišlja na Krku prevalentna je konzistencija kamena, intenzivni kolorit cvijeća i toplina svjetla. Sagledavanja staroga grada Kalnika obavljena su mekoćom patine, što jednako traje na kamenu zdanja kao i stijenama brda. Zabilješke s Trente i doline Soče nose oznake kristalčnosti planinskog masiva i silovitost zahuktale rijeke. Mljet je poslužio za raskošan registar kolorističkih tonova u oblikovanju raslinja. »Mrtvica kraj Drave« izuzetan je osjećaj poimanja teksture vode i u njezinoj prozirnosti a i u odrazima okolnog pejzaža. Tu je slikar postigao sličan vrhunc neposrednog saživanja i uživljavanja poput onoga ostvarenog na »Krajoliku u Semovcu«. Teme s Lastova, Prižbe na Korčuli, Jelse na Hvaru prožete su mediteranskom toplinom rasvijetljenog kolorita i u bujnosti flore, jednostavnosti arhitekture i uzbibanosti mora. Posebnu cjelinu čine motivi s Plitvičkih jezera gdje neka rješenja pada vode niz kaskade, kao i predjela pokrivenih snijegom označavaju najbliže poistovjećivanje s realitetom. Prelivanje srebrnaste vode iz jezera u jezero identificira se sa snagom fizičkog pada, dok bjeline snijega u punoći zaobljenih volumena znače izuzetno poistovjećivanje s materijom.

Kada je 1978. godine Galerija Koprivnica priredila retrospektivnu izložbu Petra Franjića, više od trećine eksponata pripadalo je ostvarenjima u akvarelu i gvašu. Analizirajući to slikarevo razdoblje stvaralaštva Marijan Špoljar naglašava: »... — svi ovi krajevi objekt su Franjićevih slikarskih putositnica koje strašću znatizeljenog tragača za efektima prirode i svjetlosnim varijacijama ište već dvadesetak i više godina.« Godinu dana kasnije, 1979. godine, u Likovnoj galeriji Gradskog muzeja u Križevcima priređena je, također, Franjićeva samostalna izložba na kojoj je prikazan isključivo njegov rad u gvašu i akvarelu u vremenu od 1950. do 1978. godine. Tom prilikom u tekstu objavljenom u katalogu Vlado Srimšek ukazuje da su Franjićeva viđenja: »topla i bliska, a plod su prelaza autorova interesa sa klasičnih, općih i širokih pejzaža — veduta — na detalj, s nastojanjem da na njemu fiksira trenutak i trenutni odraz svjetla na materiji.« — »To je slikarska poetizacija detalja i trenutka, koja ostaje u granicama pozitivne prisutnosti objekta — flore, kamena, vode — ali i karakterističan vlastiti način njihovog doživljavanja i uzbuđenja vezanog za njihovu ljepotu, običnost i neku osobitost«.

Slikarskom djelovanju Petra Franjića valja dodati i likovni angažman u domeni primijenjenih umjetnosti. Opremao je i ilustrirao knjige i to posebno školske (iz geografije) s prikladnim rješenjima pejzaža i figura. Bio je i stalni suradnik ilustrator dječjeg časopisa »Radost«. Iz-

vodio je i niz dekorativnih radova, a davao je nacрте za izvedbe ljudskih i životinjskih figura od stakla kao i nacрте za okvire i druge dekorativne elemente u kovanom željezu. Izveo je i rješenja za nekoliko značaka, od kojih su dvije dobile prvu nagradu na javnom natječaju.

Nastajući i razvijajući se, prvo na rubu predratnih likovnih gibanja a kasnije u intimi namjerne izoliranosti, slikarski opus Petra Franjića tek u jednom svom malom segmentu postaje, odnosno ostaje, tipičan za vrijeme u kojem je nastajao. Ipak i u putanji svojih oscilacija zadržao je trajnu osobinu koja se može formulirati kao nepokolebljiva suočenost s realnošću manifestirana kroz neposredni kontakt s modelom i prirodom. U fazi opredjeljenja za društveno socijalni sadržaj njegov crtež je angažirano britak. Portreti rađeni u ulju tendiraju psihološkoj analizi. Serija uljenih pejzaža s motivima iz Podravine odražava privrženost zemlji, oduševljenje njezinom ljepotom i zanesenost slikovitim panoramama. Ilustracije su koncentrirane na žanr scene i dijelove predjela te iskazuju način života u Podravini. Niz slika s temama iz izgrađnje s prizorima radnih procesa više je oličenje entuzijazma nego realizacija deklariranih shema. Sužavanje vidokruga na detalj krajolika učvršćuje izravan odnos s prirodom u brzim neposrednim zabilješcima akvarelom i gvašom te svjetlosnim efektima. Zanimanje se širi od podravskih i dravskih motiva za Zagreb i okolicu, modificirajući se dalje prema značajkama tla, vegetacije i klime Omišlja na Krku, Kalnika, Prižbe na Korčuli, Trente i doline Soče, Jelse na Hvaru do Plitvičkih jezera u bujnom ugođaju zelenila i ljeskave vode, ali i bjelini zimskog ruha.

Krug se time zatvorio — revolt se pretopio u intimu, snažna linija u titravu mrlju rasvijetljene boje, reski zvuk ugođaja u blagu melodiju. Tražeći opće istine slikar se spoznao vlastitu. Ostajući dosljedan u sagledavanju stvarnosti, ostao je otporan na sve inovacije likovnih shvaćanja i oblikovanje, iako im je bio svjedokom i u fazama agresivnosti a i u etapama iznemoglosti. Za njega je pripadnost figuraciji u domenama angažiranog i emotivnog bila krajnja granica sadržajnog zadatka, dok je elemente izraza dovodio do sažetka bitnog i blage sinteze ne prekoračujući kritičnu točku prepoznatljivosti.

Slikarstvo Petra Franjića pripada onim baznim pojavama naše umjetnosti koje potvrđuju kontinuitet tradicije, utječu na opće širenje likovne kulture i ukazuje na vrijednosti zanatske vještine. Po svojim individualnim značajkama ono je istinito, iskreno i osjećajno — prožeto izravnim doživljajem ljudi i krajolika naše zemlje.